

ਡਾ. ਸਟਾਲਿਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ,

ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਕਾਲਜ, ਬਠਿੰਡਾ।

ਭੂਮਿਕਾ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਨ ਉਤਪਾਦਨ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਲੋੜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੇਟਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਜਨਮ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਜਨਮ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਨੇਟਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ, ਇਸ ਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ, ਇੰਦਰਾਜ ਦਿੱਖ, ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ।

1. ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਡਿਜੀਟਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕਈ ਸਰੋਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਘਰ ਤੱਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੌਖੀ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਰ ਗਿਆਨ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘੱਟ ਗਈ। ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੱਕ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਆਮਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਗਿਆਨ ਪਰੰਪਰਾ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਵਟਾ ਕੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਤੋਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਗੂਗਲ, ਯੂਟਿਊਬ, ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ, ਬਲੋਗ ਆਦਿ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਯੁਗ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਗਿਆਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਲੇਰੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ। ਮੁੱਢਲੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਦਾਰਿਆਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੀਆਂ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਉੱਪਰ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਿਟੈਨਿਕਾ, ਵਰਲਡ ਬੁੱਕ ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੱਝ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬਣਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲਾ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਸੂਚਨਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕੁੱਝ ਅੜਿੱਕੇ ਸਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਵੈੱਬਸਾਇਟਾਂ ਗਿਆਨ ਮੁਫਤ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੀ ਸੀ। ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ‘ਸਿੰਗਲ ਵਿੰਡੋ ਕਾਉਂਟਰ’ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਟਕਲਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਈਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਪਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ‘ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ’ ਨਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ 2001 ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਪਾਰਕ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਦਾ ਮਕਸਦ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਉੱਪਰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਵਿਚਲਾ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ‘ਕਰੇਟਿਵ ਕਾਮਨਜ਼ ਲਾਈਸੰਸਾਂ’¹ (Creative Commons (CC) license) ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸਰੋਤ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੇ ਮਕਸਦ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਗਿਆਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਮੁਨਾਫ਼ੇਦਾਰ (Non-Profit) ਸੰਸਥਾ ਵਿਕੀਮੀਡੀਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਵਿਚਲੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ (Users) ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ‘31 ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ ਵਿਕੀਮੀਡੀਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਅਧੀਨ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ 309 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।’² ‘ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਸੱਠ ਲੱਖ, ਪੰਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ, ਛੇ ਸੌ ਅਠੱਤਰ ਲੇਖ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 17 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਸ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। 66 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੱਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ‘31 ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ 309 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ

¹ A Creative Commons (CC) license is one of several public copyright licenses that enable the free distribution of an otherwise copyrighted "work".^[note 1] A CC license is used when an author wants to give other people the right to share, use, and build upon a work that they (the author) have created. CC provides an author flexibility (for example, they might choose to allow only non-commercial uses of a given work) and protects the people who use or redistribute an author's work from concerns of copyright infringement as long as they abide by the conditions that are specified in the license by which the author distributes the work.

² List of Wikipedias. (2020, March 5). *Meta, discussion about Wikimedia projects*. Retrieved 09:22, March 31, 2020 from https://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=List_of_Wikipedias&oldid=19869558.

ਉੱਪਰ ਪੰਜ ਕਰੋੜ, ਛੱਬੀ ਲੱਖ, ਉਨੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ, ਅੱਠ ਸੌ ਪੈਂਹਠ ਲੇਖ ਹਨ।³ ‘ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਅਲੈਕਸਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦਸ ਪਾਪੂਲਰ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।’⁴ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਗਿਆਨ ਸਰੋਤ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ‘ਚ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਮੁਫ਼ਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

2. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਵਿਕੀ+ਪੀਡੀਆ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ‘ਵਿਕੀ’ ਸ਼ਬਦ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹਵਾਈਅਨ ਟਾਪੂ ਦੀ ‘ਹਵਾਈ’ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। Dictionary of Hawaiian Language ਅਨੁਸਾਰ Wiki ਦੇ ਅਰਥ-

“To be quick in doing a thing”⁵

ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

Lexico ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-

“ਕਿਸੇ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਜਾਂ ਡਾਟਾਬੇਸ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੇ ਸੋਧਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।”⁶

ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਿਟੈਨਿਕਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-

³ List of Wikipedias. (2020, March 5). *Meta, discussion about Wikimedia projects*. Retrieved 09:43, March 31, 2020 from https://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=List_of_Wikipedias&oldid=19869558.

⁴ The top 500 sites on the web Retrieved 04:43, March 31, 2020

from <https://web.archive.org/web/20190823142520/https://www.alexa.com/topsites>

⁵ Lorrin Andrews, **A dictionary of the Hawaiian language**, H. M. Whitney, 1865, p. 514
<https://archive.org/details/dictionaryofhawaOOandrrich/page/2/mode/2up>

⁶ <https://www.lexico.com/definition/wiki> Retrieved - 31 March 2020 , (A website or database developed collaboratively by a community of users, allowing any user to add and edit content.)

“ਵਿਕੀ ਉਹ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਸੋਧ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।”⁷

ਉਪਰੋਕਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਵਿਕੀ’ ਸ਼ਬਦ ਮੂਲ ਰੂਪ ‘ਚ ਹਵਾਈ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਪਰਵਰਤਿਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਜਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜਿਸਦੀ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਸਮੂਹ (User Group) ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‘ਪੀਡੀਆ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗਰੀਕ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀਡੀਆ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ‘ਪੈਡਾਗੋਗੀ’ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ। ‘ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ’ ਵਿੱਚ ‘ਪੀਡੀਆ’ ਸ਼ਬਦ ਇਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸਿੱਖਣਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ‘ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ’ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਗਿਆਨਮਈ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਜਿਸਦੀ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਕਿਸੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਸਮੂਹ ਨੇ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ।

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਲੰਟੀਅਰ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੈੱਬਸਾਇਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਇੱਕ ‘ਅਜ਼ਾਦ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼’ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ 5 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਇੰਦਰਾਜ ਦਰਜ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੰਪਿਊਟਰ, ਮੋਬਾਇਲ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਜਿਹਾ ਯੰਤਰ (ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇ) ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਪਏ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗ ਇਨ ਆਈ.ਡੀ. ਪਾਸਵਰਡ ਦੇ ਮੁਫਤ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਗਿਆਨ ਭੰਡਾਰ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਵੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਸੋਧ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਖਾਤਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਗ਼ੈਰ ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਆਈ.ਪੀ.

⁷ Dennis, M. Aaron (2021, May 19). *wiki. Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/wiki>,

(IP) ਨੰਬਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖਿਆ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਨਾਮ (User Name) ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਬਾਨੀ **ਜ਼ਿੰਮੀ ਵੇਲਜ਼** ਲਿਖਦਾ ਹੈ-

‘ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।’⁸

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ‘ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ 1.5 ਬਿਲੀਅਨ ਪਾਠਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 9 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਹਨ।

3. ਵਿਕੀ ਅਤੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ

ਆਮ ਕਰਕੇ ਵਿਕੀ ਅਤੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਸਮਾਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ‘ਵਿਕੀ ਵਾਰਡ ਕਨਿੰਘਮ (Ward Cunningham) ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 25 ਮਾਰਚ 1995 ਨੂੰ c2.com ਨਾਮ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਪਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।’⁹ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਰੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜੋ ਵਾਰਡ ਕਨਿੰਘਮ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ‘ਵਿਕੀਮੀਡੀਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਵਿਕੀ ਆਧਾਰਿਤ ‘ਮੀਡੀਆ ਵਿਕੀ’ ਨਾਮ ਦਾ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਜਨਵਰੀ 2001 ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।’¹⁰

4. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

⁸ <https://wikimediafoundation.org/about/vision/> , Retrieved – 31 March,2020, Imagine a world in which every single human being can freely share in the sum of all knowledge. That’s our commitment.

⁹ <http://wiki.c2.com/?WikiHistory> Retrieved - 22 July, 2021

¹⁰ MediaWiki history. (2012, December 20). *MediaWiki*, Retrieved 11:23, February 4, 2022 from https://www.mediawiki.org/w/index.php?title=MediaWiki_history&oldid=618636.

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਸਮੂਹ (User Group) ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਨਲਾਈਨ ‘ਨੁਪੀਡੀਆ’ (Nupedia)¹¹ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ 9 ਮਾਰਚ 2000 ਵਿੱਚ ਰੀਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ‘ਨੁਪੀਡੀਆ’ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਦੇ ਸੀ.ਈ.ਓ. ਜ਼ਿੰਮੀ ਵੇਲਜ਼ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਲੈਰੀ ਸਾਂਗਰ ਸਨ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਬਾਨੀ ਬਣੇ। ‘ਨੁਪੀਡੀਆ’ ਇੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਮੁਫਤ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਹਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਰਸਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਉੱਪਰ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ‘15 ਜਨਵਰੀ 2001 ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੀ ਵੇਲਜ਼ ਅਤੇ ਲੈਰੀ ਸਾਂਗਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।’¹² ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ‘ਨੁਪੀਡੀਆ’ (Nupedia) ਦੇ ਅਗਲੇਰੇ ਕਦਮ ਵਜੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਹਿਯੋਗ ‘ਨੁਪੀਡੀਆ’ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਆ। 2003 ਤੱਕ ‘ਨੁਪੀਡੀਆ’ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਸਰਵਰਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੋਂ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ‘ਨੁਪੀਡੀਆ’ ਦੀ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। 2004 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮੇਤ 161 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਂਡਰਿਊ ਲੀਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ-

‘ਜਨਵਰੀ 2001 ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਤੇ 600 ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਰਟੀਕਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 12 ਫਰਵਰੀ 2001 ‘ਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 1000 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਨਵਰੀ 2002 ਵਿੱਚ ਇਸ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਆਰਟੀਕਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 20,000 ਹੋ ਗਈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ 200 ਲੇਖ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ 1000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਨ। ਮਾਰਚ 2003 ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ‘ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਆਰਟੀਕਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਪਾਰਕ ਆਨਲਾਈਨ ਗਿਆਨਕੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਮਾਰਚ 2005 ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ‘ਤੇ 5 ਲੱਖ ਆਰਟੀਕਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 2007 ਵਿੱਚ 20 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਰਟੀਕਲ ਬਣ ਗਏ।’¹³

¹¹ Wikipedia contributors. (2020, March 14). Nupedia. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 08:20, April 1, 2020, from <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Nupedia&oldid=945562558>

¹² Wikipedia contributors. (2020, March 25). Wikipedia. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 08:22, April 1, 2020, from <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia&oldid=947302871>

¹³ Andrew Lih, *The Wikipedia Revolution: How a Bunch of Nobodies Created the World's Greatest Encyclopedia*, Hyperion, New York, 2009, p- 6, ਉਧਰਿਤ, ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ 9 ਸਤੰਬਰ, 2007 ਨੂੰ ਦੋ ਮਿਲੀਅਨ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਪਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ‘ਇਸ ਨੇ ਚੀਨ ਦੇ ਯੋਂਗਲ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਪਿਛਲੇ 600 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਸੀ।’¹⁴ ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡੇਢ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਰਗਰਮ ਵਰਤੋਂਕਾਰ (Active User), ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਐਡਮਿਨ ਅਤੇ 6 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲੇਖ ਹਨ।

‘ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ 15 ਮਾਰਚ 2001 ਨੂੰ ਫਰਾਂਸੀਸੀ, ਜਰਮਨ ਅਤੇ ਸਪੇਨੀ ਜ਼ੁਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਡੁਮੇਨ ਨਾਮ ਲੈ ਲਏ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਜਰਮਨ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਬਾਅਦ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈ ਲਿਆ। ਸੰਨ 2001 ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ, ਜੂਨ 2001 ਵਿੱਚ ਜਪਾਨੀ, ਮਈ 2001 ਵਿੱਚ ਇਟਾਲੀਅਨ, ਸਵੀਡਿਸ਼, ਸਪੇਨੀ ਅਤੇ ਰੂਸੀ, ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ 2001 ਵਿੱਚ ਪੋਲਿਸ਼। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ 309 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।’¹⁵ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਸਨ 2020 ਦੀ ਹੈ। ‘ਜੁਲਾਈ 2021 ਤੱਕ ਇਹ ਅੰਕੜਾ 323 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ।’¹⁶

5. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ (pa.wikipedia.org) ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ (pnb.wikipedia.org) ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਲਿੱਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ‘ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਗੁਰਮੁਖੀ’ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ਅਤੇ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ’ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ 3 ਜੂਨ 2002 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ, ਗੋਸਟਿ, ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ), ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ (ਸੰਪਾਦਕ), ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਕ ਦੂਜਾ, 2014, ਪੰਨਾ- 66

¹⁴ Wikipedia contributors. (2020, March 6). Yongle Encyclopedia. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*.

Retrieved 08:52, April 1, 2020,

from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Yongle_Encyclopedia&oldid=944292122

¹⁵ Andrew Lih, *The Wikipedia Revolution: How a Bunch of Nobodies Created the World's Greatest Encyclopedia*, Hyperion, New York, 2009, p- 139, ਉਧਰਿਤ, ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, **ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ**, ਗੋਸਟਿ, (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ), ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ (ਸੰਪਾਦਕ), ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਕ ਦੂਜਾ, 2014, ਪੰਨਾ- 74

¹⁶ List of Wikipedias. (2021, July 9). *Meta, discussion about Wikimedia projects*. Retrieved 07:23, July 22, 2021 from https://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=List_of_Wikipedias&oldid=21709947.

ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ 24 ਅਕਤੂਬਰ 2008 ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਇਸ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਹੀ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਭਾਵੇਂ 3 ਜੂਨ 2002 ਨੂੰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਮੁੱਢਲੇ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਬਹੁਤ ਮੱਠੀ ਰਹੀ। 31 ਦਸੰਬਰ 2021 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਭਗ 37 ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 64 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਗਿਆਨ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਪਰ ਵੀ ਦਬਦਬਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਤੋਂ ਸਾਲ ਕੁ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਮੱਠੀ ਰਹੀ ਹੈ।



ਫੋਟੋ 1, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, Retrieved – 25.07.2021

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2020 ਤੱਕ 32 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ (Account) ਬਣਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ‘ਸਰਗਰਮ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ’¹⁷ (Active Users) ਦੀ ਗਿਣਤੀ 125 ਹੈ, ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ (edits) ‘ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣ ਲਈ 8 ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ (Admin) ਵੀ ਹਨ। “ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਇਸ ‘ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ 2 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਜਨਵਰੀ 2005 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ

¹⁷ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਸੋਧ (Edit) ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ।

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੱਕ ਉੱਪਰ ਹੀ ਟਿਕੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰਵਰੀ 2005 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੇਖ ਹੋਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ‘ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਹਿਲਜੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜੂਨ 2006 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ‘ਤੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 39 ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜੂਨ 2007 ਤੱਕ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 191 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।...ਅਪ੍ਰੈਲ 2009 ਵਿੱਚ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1000 ਦੀ ਹੱਦ ਟੱਪ ਗਈ ਅਤੇ ਜੂਨ 2012 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ 10 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 3400 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।¹⁸ 2012 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਜੂਨ 2013 ਵਿੱਚ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 6600, ਅਪ੍ਰੈਲ 2014 ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 10,000 ਅਤੇ ਮਈ 2015 ਤੱਕ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 16 ਹਜ਼ਾਰ 988 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮਈ 2015 ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਸਥਾਨ 106ਵੇਂ ਨੰਬਰ ‘ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 21 ਹਜ਼ਾਰ 146 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 20 ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ੁਬਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਐਨੇ ਕੁ ਲੇਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰਨੀ ਪਈ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਮੀਡੀਅਨਜ਼’¹⁹ ਵੱਲੋਂ ਵਿਕੀਮੀਡੀਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪਟਿਆਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵੀ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ 2012 ਵਿੱਚ ਹੋਈ। 2012 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤੰਬਰ 2015 ਤੱਕ ਕੋਈ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਕਤੂਬਰ 2015 ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਲਗਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਮੀਡੀਅਨਜ਼’ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਨਾਲ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਗਰਮ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ (Active Users) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। “ਜੂਨ 2012 ਦੀ

¹⁸ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, **ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ**, ਗੋਸਟਿ, ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ), ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ (ਸੰਪਾਦਕ), ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਕ ਦੂਜਾ, 2014, ਪੰਨਾ- 74

¹⁹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਾਮ।

ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ 3 ਲੱਖ 69 ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਈ 2015 ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 11 ਲੱਖ 72 ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ।²⁰

ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਸਥਾਨ 102ਵਾਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਇਹ ਸਥਾਨ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਪਰ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੈ।

6. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਿਕੀਮੀਡੀਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝ ਮੂਲ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਆਪਣੀ ਲੋਕਲ ਨੀਤੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਨੇ ਹੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਮੀਡੀਅਨਜ਼ ਦੇ ਕਨਟੈਕਟ ਪਰਸਨਜ਼²¹ (Contact Persons) ਨਾਲ ਹੋਈ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ “ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਵੀ ਲੋਕਲ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ‘ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।”²²

6.1 ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਪੰਜ ਥੰਮ੍ਹ

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਆਪਣੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ‘ਪੰਜ ਥੰਮ੍ਹ’ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ-

1. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਕੋਈ ਅਖ਼ਬਾਰ, ਰਸਾਲਾ, ਟੂਰਿਸਟ ਗਾਈਡ ਜਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਸਾਥੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ‘ਤੇ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
2. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੋਸ਼ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਲੇਖ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

²⁰ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ, ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ, ਗੋਸਟਿ, ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ), ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ (ਸੰਪਾਦਕ), ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਕ ਦੂਜਾ, 2014, ਪੰਨਾ- 77

²¹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਮੀਡੀਅਨਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕੰਨਟੈਕਟ ਪਰਸਨਜ਼ ਟੀਮ ਦੀ ਚੋਣ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਕੀਮੀਡੀਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

²² ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਮੀਡੀਅਨਜ਼ ਦੇ ਕਮਿਊਨਟੀ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸਤਪਾਲ ਦੰਦੀਵਾਲ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚੋਂ,

3. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਫੇਰਬਦਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕ ਚੋਰੀ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
4. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਅਦਬ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ। ਕਿਸੇ ਲੇਖ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੇਖ ਦੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸਫ਼ੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
5. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਅਸੂਲ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵਕਤ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

6.2 ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਤਸਦੀਕ ਯੋਗਤਾ

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂ ਸੋਧਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਸਦੀਕ ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲੇ ਸਹਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਜੋੜਨਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਲੇਖ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮ ਹਨ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰੋਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ-

- ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ
- ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੁਸਤਕਾਂ
- ਮੈਗਜ਼ੀਨ
- ਅਕਾਦਮਿਕ ਜਰਨਲ
- ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਖ਼ਬਾਰ

6.3 ਕਾਪੀ ਰਾਈਟ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਚੋਰੀ

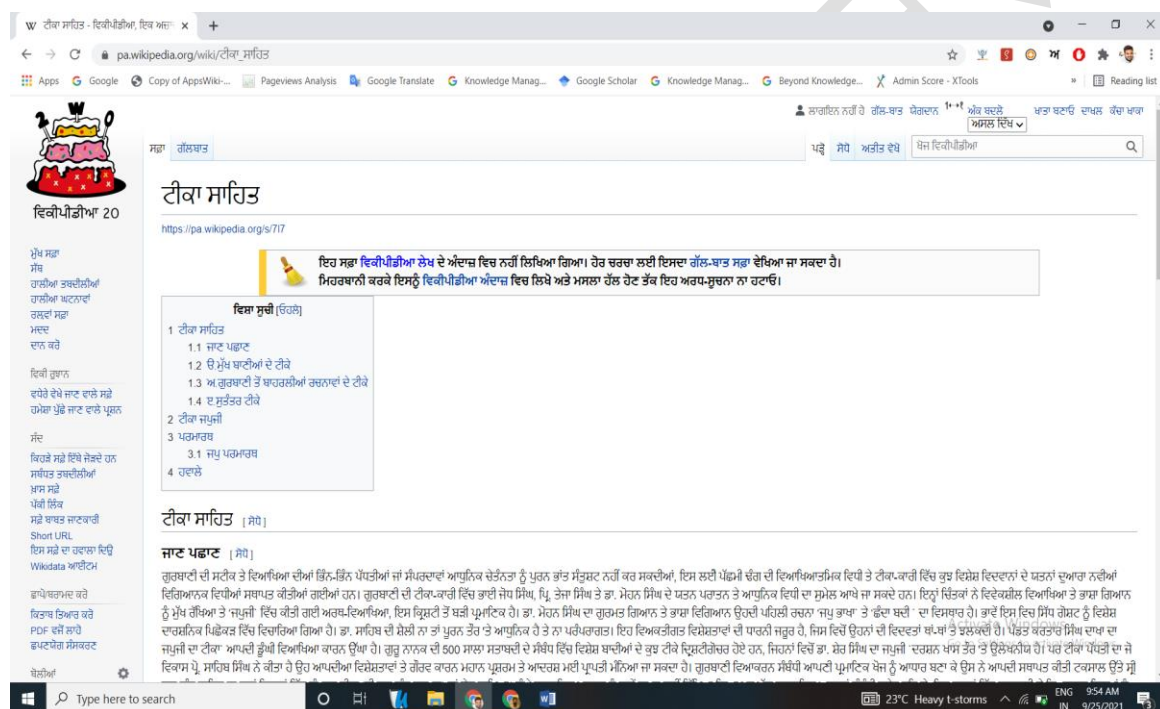
ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਚੋਰੀ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਫੋਟੋ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੀਡੀਏ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਉਸ ਦੇ ਕਾਪੀ ਰਾਈਟ ਮਾਲਕ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕਾਪੀ ਰਾਈਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੇ ਬਲੋਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

6.4. ਨੋਟਬਿਲਟੀ (Notability)

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਲੇਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨੋਟਬਿਲਟੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਮਾਜਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਪਰ ਹੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਲੇਖ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

6.5 ਮੂਲ ਖੋਜ (Original Research)

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਅਕਾਦਮਿਕ ਜਰਨਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਮੂਲ ਖੋਜ ਨੂੰ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਖੋਜ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਦਿਆਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਲੇਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੌਲਿਕ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਅਪਲੋਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।



ਫੋਟੋ 2, ਇੰਦਰਾਜ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਦਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ। Retrieved 25.09. 2021

6.6 ਨਿਰਪੱਖਤਾ

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ 'ਤੇ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਿਰਪੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਨੀਤੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ-

1. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਿਮ ਨਿਰਣਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।
2. ਹਮਾਇਤੀ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ 'ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖੜਨ ਵਾਲਾ', 'ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ', 'ਸੱਚਾਈ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ', 'ਮਕਬੂਲ', 'ਮਹਾਨ', 'ਬਾਬਾ ਬੇਹੜ' ਆਦਿ।

3. ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ', 'ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ', 'ਕਈਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ', 'ਖੋਜ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ', 'ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ' ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ।
4. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਤਨਜਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਜਿਵੇਂ ਭਟਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਪਖੰਡੀ, ਨਸਲਪ੍ਰਸਤ, ਅੱਤਵਾਦੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

7. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਸੰਪਾਦਨ

ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਦੋ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਢੰਗ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਪੁਰਾਣੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਢੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਲੇਖ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਨਵਾਂ ਲੇਖ ਬਣਾ ਕੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਅਪਡੇਟ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਲੇਖ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਨਵਾਂ ਲੇਖ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ 'ਮਦਦ' ਪੇਜ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਲੇਖ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

8. ਇੰਦਰਾਜ ਦਿੱਖ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਚ ਇੰਜਣ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ (pa.wikipedia.org) ਕੀ-ਵਰਡ ਭਰ ਕੇ ਲੱਭਣ ਨਾਲ 'ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਫ਼ਾ' ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕਰੀਨ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ 'ਬਟਨਾਂ' ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਮੁੱਖ ਸਫ਼ਾ', ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ 'ਸੱਥ', ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇਖਣ ਲਈ 'ਹਾਲੀਆ ਤਬਦੀਲੀਆਂ', ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ 'ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਈਟਾਂ ਦੇ ਲਿੰਕ', ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ ਬਾਰੇ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਬਟਨ 'ਸਫ਼ੇ ਬਾਬਤ ਜਾਣਕਾਰੀ', ਇੰਦਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ (PDF, Word) ਵਿੱਚ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਟਨ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਇੰਦਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਲਿੰਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਕਰੀਨ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ 'ਖੋਜ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ' ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਬੋਕਸ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕ ਕੋਈ ਵੀ ਕੀ-ਵਰਡ ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੇਜ ਉੱਪਰ 'ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਲੇਖ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਲੇਖ ਦਿਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਥੱਲੇ 'ਅੱਜ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਹਰ ਦਿਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਕਰੀਨ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ 'ਚੁਣੇ ਹੋਏ

ਲੇਖ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਅੱਠ-ਦਸ ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੇਜ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇੱਕ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਤਸਵੀਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਜਿਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ, ਭੂਗੋਲ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਵਿਗਿਆਨ ਆਦਿ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਹਾਈਪਰ ਲਿੰਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿਚਲੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

‘ਖੋਜ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ’ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕੀ-ਵਰਡ ਭਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਜਿਵੇਂ ਜੀਵਨੀ ਮੂਲਕ, ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ, ਕਿਸੇ ਸੰਕਲਪ ਬਾਰੇ, ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਇੰਦਰਾਜ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿਚਲੀ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਰੂਪ (Format) ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾਜ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸਮੁੱਚੇ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ‘ਅੰਕੜੇ’ (Data) ਕੱਢ ਕੇ ਇੱਕ ਬੋਕਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇੰਦਰਾਜ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ‘ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਕਸਾ’ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

The screenshot shows the Punjabi Wikipedia page for 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ'. On the right side, there is a red-bordered box titled 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ' containing a portrait and biographical details. An arrow points from the text 'ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਕਸਾ' to this box.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ	
ਜਨਮ:	31 ਅਗਸਤ 1919 ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪੰਜਾਬ, ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ
ਮੌਤ:	31 ਅਕਤੂਬਰ 2005 (ਉਮਰ 86) ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ
ਕਾਰਜ, ਪੇਸ਼ਾ:	ਕਵੀ, ਨਾਵਲਕਾਰ, ਵਾਰਤਕਕਾਰ
ਰਾਸ਼ਟਰੀਅਤਾ:	ਭਾਰਤੀ
ਭਾਸ਼ਾ:	ਪੰਜਾਬੀ
ਕਾਲ:	1936–2004
ਵਿਧਾ:	ਕਵਿਤਾ, ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ
ਵਿਸ਼ੇ:	ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਵੰਡ, ਔਰਤ, WVS

ਫੋਟੋ 3, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਕਸਾ। Retrieved – 25.07.2021

9. ਮੋਬਾਇਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਮੋਬਾਇਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮੋਬਾਇਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਆਪਣੀ ਤਰਜੀਹ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੋਬਾਇਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਫੋਂਟ ਆਕਾਰ ਵਧਾ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਹੂਲਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਮਨ ਪਸੰਦ ਦੇ ਥੀਮ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਮੋਬਾਇਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੋਬਾਇਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਐਂਡਰੌਇਡ ਅਤੇ ਆਈ. ਓ. ਐਸ. ਵਰਜ਼ਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

10. ਅੰਤਿਕਾ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਹਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਧੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਨੇ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹਾਲੇ 'ਸੇਰ ਚੋਂ ਪੂਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੱਤੀ' ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਉਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਕੁ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. 'ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ' ਉਪਰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।
2. 'ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ' ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨੀਤੀਆਂ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
3. 'ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ' ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 'ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ' ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

ਸੰਖੇਪ ਉਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ?
2. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
3. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
4. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ?
5. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਲਿੱਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ?
6. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ (ਗੁਰਮੁਖੀ) ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ?
7. ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ?
8. ਵਿਕੀ ਅਤੇ ਵਿਕੀਪੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਦੱਸੋ?

ਡਾ. ਮਟਾਲਿਨੀਕੋ ਪੁਰਾਤ